

ОСНОВНИЙ БЕЗПОСЕРЕДНИЙ ОБ'ЄКТ ХУЛІГАНСТВА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

ДЕМЧИШИН Дмитро Анатолійович - викладач кафедри кримінального права та кримінології (Донецький юридичний інститут МВС України)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4172-1272>

УДК: 343.343.3

DOI 10.32782/EP.2021.2.15

Автор статті зазначив, що у теорії кримінального права та правозастосовній практиці склад злочину, передбаченого ст. 296 Кримінального кодексу України визнано одним з найбільш складних. Це пов'язано з існуванням у конструкції складу оціночних понять, що обумовлюють дискреційні повноваження відповідних державних органів кримінальної юстиції. Історії кримінально-правового законотворення сучасної України має відомі факти диктаторського зловживання цим складом правопорушення, введення до його конструкції зайвих ознак, що в дійсності обмежували права та свободи громадян.

Наголошено, що за ч. 1 ст. 296 КК України основним безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення слід вважати громадський порядок. Додатковий безпосередній об'єкт з'являється у тому разі, коли відбувається інтенсифікація хуліганських дій через набуття ознак кваліфікованого складу кримінального правопорушення або без набуття таких, але зі спрямованістю на інші об'єкти кримінально-правової охорони (здоров'я людини, власність, нормальна діяльність державних органів, установ та організацій тощо).

Необхідно відмітити, що поза суспільними відносинами, поза сферою людської діяльності, поза межами відкритості та доступності для оточення сприйняття хуліганських дій, особу неможливо притягнути до кримінальної відповідальності за вчинення діянь, передбачених ст. 296 КК України.

Склад хуліганства хоча конструктивно не передбачає потерпілого, але він завжди є під час вчинення хуліганських дій.

Змістовна невизначеність поняття громадського порядку, відсутність офіційно визнаних правил розмежування хуліганства від суміжних злочинів, що вчиняються з ознаками хуліганських дій, змушують нас ставити під сумнів доцільність передбачення кримінальної відповідальності за хуліганство на рівні окремої статті КК України.

Ключові слова: хуліганство, об'єкт кримінального правопорушення, оціночне поняття, громадський порядок, спокій.

Постановка проблеми

Найбільш розповсюдженим кримінальним правопорушенням проти громадського порядку є хуліганство. Щорічно близько двох тисяч осіб притягуються до кримінальної відповідальності за вчинення хуліганства в Україні. Статистика реєстрації зазначених правопорушень є ще більшою – реєструється чотири - п'ять тисяч хуліганств щороку. Однак, у теорії кримінального права та правозастосовній практиці склад злочину, передбаченого ст. 296 Кримінального кодексу України (далі – КК України) визнано одним з найбільш складних. Це пов'язано з існуванням у конструкції складу оціночних понять, що обумовлюють дискреційні повноваження відповідних державних органів кримінальної юстиції. Історії кримінально-правового законотворення сучасної України має

відомі факти диктаторського зловживання цим складом правопорушення, введення до його конструкції зайвих ознак, що в дійсності обмежували права та свободи громадян. Зараз, у період роботи над новою редакцією КК України, звернення до елементів складу хуліганства є вкрай важливим, зважаючи на природу цього кримінального правопорушення. Першим серед цих елементів, безумовно, є основний безпосередній об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 296 КК України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проблемам кримінально-правової характеристики хуліганства присвячені праці таких учених, як В.В. Артюхова, М.І. Бажанов, М. О. Бердяєв, Н. Г. Іванов, О.А. Івахненко, М.Й. Коржанський, П. І. Люблінський, П. П. Михайленко, А.А. Музика, М. Л. Наклович, В. В. Налуцишин, В. В. Сташис, В. Я. Тацій, А. Н. Трайнін, В. М. Трубников, В.В. Шаблистий, С. С. Яценко та інших.

Метою статті є аналіз основного безпосереднього об'єкта хуліганства та визначення перспектив подальшого розвитку законодавства про кримінальну відповідальність.

Виклад основного матеріалу

Об'єкт кримінального правопорушення характеризує групу суспільних відносин, на які посягає суспільно небезпечне діяння. Залежно від обраної концепції об'єкта кримінального правопорушення, його можна розглядати як цінність, благо, суспільні відносини тощо. На нашу думку, об'єктом хуліганства є суспільні відносини (узагальнено – громадський порядок), які, з аксіологічної точки зору, можуть бути зведені до рангу соціальної цінності. У науці кримінального права під безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення розуміють ті конкретні суспільні відносини, які поставлені законодавцем під охорону певної статті КК і яким заподіюється шкода кримінальним правопорушенням, що підпадає під ознаки конкретного складу кримінального правопорушення [4, с. 115]. У науці кримі-

нального права прийнято вважати, що безпосередній об'єкт кримінального правопорушення поділяється на основний та додатковий [5, с. 102].

Безпосередній основний об'єкт кримінального правопорушення – це суспільні відносини, на які безпосередньо здійснюється суспільно небезпечне посягання або які безпосередньо ставляться під загрозу суспільно небезпечного посягання. Безпосередній додатковий об'єкт кримінального правопорушення – це суспільні відносини, на які безпосередньо не здійснюється суспільно небезпечне посягання або які безпосередньо не ставляться під загрозу такого посягання, однак посягання на них у будь-якому випадку здійснюється поряд із безпосереднім основним об'єктом [20, с. 39-40].

Засправедливим твердженням В.Т. Дзюби, «хуліганство – злочин багатооб'єктний. Соціальними цінностями (об'єктом злочину), яким завдається шкода цим злочином, є громадський спокій, честь і гідність потерпілих, їх здоров'я – як персоніфікованих, так і невизначеного їх кола і кількості, авторитет юридичних осіб, об'єднань громадян, нації, держави або її органів у частині убезпеченої життєдіяльності, власність, навколишнє середовище, що охоплюється поняттям громадський порядок. ... Хуліганство є складним (складеним) злочином, у юридичну тканину якого вплітається кілька альтернативних діянь, що входять до його об'єктивної сторони» [15, с. 999-1000].

Безпосередній об'єкт певного кримінального правопорушення встановлюється шляхом тлумачення закону і є результатом аналізу складу цього кримінального правопорушення. У цьому сенсі є підстави говорити про складність безпосереднього об'єкта для сприйняття, його залежність від інших ознак складу кримінального правопорушення [6, с. 152].

Тому розглянемо більш детально безпосередній об'єкт хуліганства. З точки зору В.В. Налуцишина, безпосередніми об'єктами хуліганства виступають громадський спокій, складовими частинами якого є честь і гідність потерпілої особи, її здоров'я та власність, моральність, а також авторитет органів державної влади, органів місцевого

самоврядування, об'єднань громадян, громадська безпека [14, с. 72]. Як бачимо, вчений акцентує увагу на тій частині громадського порядку, який зветься громадським спокоєм. Хоча у більш пізніх працях учений обожнював громадський порядок та громадський спокій [13, с. 302].

Слід зазначити, що занадто широке розуміння поняття «громадський порядок» призводить до хибних точок зору з приводу розуміння безпосереднього об'єкта хуліганства, зміщення акцентів між основним та додатковим об'єктом цього кримінального правопорушення. Так, О.А. Івахненко зазначає, що «основним об'єктом буде визнаватися той, що відповідає назві розділу Особливої частини КК, у якому цей склад злочину розміщений, а громадський порядок може визнаватися у цих випадках лише додатковим об'єктом» [7, с. 264]. Можливо, що такий висновок автор робить за допомогою аналізу п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України від 22 грудня 2006 р. № 10 «Про судову практику у справах про хуліганство», у якому зазначено, що «дії, що супроводжувалися погрозами вбивством, завданням побоїв, заподіянням тілесних ушкоджень, вчинені винним щодо членів сім'ї, родичів, знайомих і викликані особистими неприязними стосунками, неправильними діями потерпілих тощо, слід кваліфікувати за статтями КК України, що передбачають відповідальність за злочини проти особи. Як хуліганство зазначені дії кваліфікують лише в тих випадках, коли вони були поєднані з очевидним для винного грубим порушенням громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства та супроводжувались особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом» [18]. Однак ми переконані, що у цьому випадку суд звертає увагу не на об'єкт посягання як ознаку, що є критерієм відмежування зазначених кримінальних правопорушень, а саме на об'єктивній стороні кримінальних правопорушень, інтенсивності впливу особи на певні суспільні відносини, що охороняються законодавством про кримінальну відповідальність.

У спеціалізованих наукових виданнях зазначається, що основним об'єктом хуліганства є громадський порядок, при цьому

його додатковими об'єктами можуть виступати здоров'я особи, авторитет органів державної влади, громадська безпека тощо [20, с. 378].

Тому, у першу чергу, необхідно встановити, що слід розуміти під громадським порядком. КК України не містить визначення цього поняття. Це створює певну юридичну невизначеність у правозастосовній діяльності при кваліфікації відповідних діянь [2, с. 29]. Єдиним чинним законодавчим актом, який його визначає, є Закон України «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів». Згідно з ч. 1 ст. 1 цього закону громадський порядок визначається як сукупність суспільних відносин, що забезпечують нормальні умови життєдіяльності людини, діяльності підприємств, установ і організацій під час підготовки та проведення футбольних матчів шляхом встановлення, дотримання і реалізації правових та етичних норм [19]. Однак, зазначений закон є спеціалізованим – для охорони суспільних відносин під час проведення футбольних матчів, тому не може розповсюджуватись на всі випадки хуліганства.

З точки зору В.О. Навроцького, громадський порядок – це суспільні відносини, які складаються для дотримання членами суспільства прийнятих у ньому правил та норм поведінки [9, с. 420]. Мабуть, усвідомлюючи надто широке визначення громадського порядку, вчений зазначає, що «у більш вузькому значенні, під громадським порядком розуміють суспільні відносини, які стосуються не всіх правил та норм поведінки, а лише тих, які забезпечують спокій у суспільстві, інтереси співжиття людей як членів громади» [9, с. 420]. Однак, подібне визначення громадського порядку також не надає точного розуміння безпосереднього об'єкта хуліганства. З цього приводу у науковій літературі обґрунтовується точка зору, що визначення громадського порядку у широкому значенні є некоректним, носить надто загальний характер, з нього не вбачається які ж сторони суспільного життя, який порядок відносин між людьми потрібно захищати [20, с. 63].

Однак, аналіз доктринальних підходів до визначення громадського порядку у «вузькому значенні» не вносить ясність у розуміння того, на що ж справді посягає хуліганство. Так, В.А. Ломако стверджує, що «громадський порядок – це комплекс суспільних відносин, які забезпечують нормальні умови життя людей у різних сферах суспільно корисної діяльності, спокійний відпочинок та дотримання правил поведінки в суспільному житті і побуті. Крім цього, хуліганство часто завдає шкоди здоров'ю людей, власності, навколишньому середовищу» [11, с. 582]. За твердженням В.І. Борисова, громадський порядок - це сукупність різноманітних суспільних відносин, що засновані на звичаях, правилах міжлюдського спілкування, моральних принципах та якими визначається поведінка людей у процесі їх повсякденного сумісного життя. Найважливіші з цих відносин урегульовані нормами права. Громадський порядок забезпечує додержання умов нормального повсякденного життя людей у різних сферах діяльності як у побуті (у широкому розумінні цього слова), так і в процесі їх виробничої та громадської діяльності [3, с. 354].

В.В. Кузнецов стверджує, що під громадським порядком слід розуміти суспільні відносини, які засновані на загальноприйнятих правилах поведінки, моральних принципах, найважливіші з яких урегульовані нормами права і покликані забезпечити нормальне функціонування різних установ та підприємств, недоторканність власності, життя та здоров'я, честь і гідність людей, а також нормальні умови праці, побуту та відпочинку [8, с. 477-478]. Учений зазначає, що основним безпосереднім об'єктом хуліганства є громадський спокій, а його обов'язковими чи факультативними безпосередніми об'єктами, залежно від форми вчинення та кваліфікуючих ознак, – можуть виступати життя та здоров'я особи, відносини власності, громадська безпека тощо [8, с. 485]. Слід відмітити, що на порушення саме громадського порядку, а не громадського спокою вказано у диспозиції ч. 1 ст. 296 КК України

Тому за ч. 1 ст. 296 КК України основним безпосереднім об'єктом кримінального пра-

випорушення слід вважати громадський порядок. Додатковий безпосередній об'єкт з'являється у тому разі, коли відбувається інтенсифікація хуліганських дій через набуття ознак кваліфікованого складу кримінального правопорушення або без набуття таких, але зі спрямованістю на інші об'єкти кримінально-правової охорони (здоров'я людини, власність, нормальна діяльність державних органів, установ та організацій тощо). Як зазначалося в офіційному листі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30.01.2013 № 223-192/0/4-13, хуліганські дії завжди посягають на громадський порядок та інші зазначені вище об'єкти захисту. Зміст та спрямованість цього діяння висновуються із характеру дій особи, яка їх вчиняє, а також із стосунків, які склалися між такою особою та потерпілим [12].

Подібна точка зору підтримується в останніх вітчизняних наукових працях з кримінального права. Так, В.В. Артюхова зазначає, що основним безпосереднім об'єктом хуліганства є громадський порядок (суспільні відносини, що потерпають від хуліганства і яким заподіюється реальна шкода у певний час і в конкретному місці). Додатковим обов'язковим альтернативним об'єктом хуліганства (поряд із громадським порядком) визнаються суспільні відносини, яким також завдається шкода (здоров'я громадян, власність фізичних або юридичних осіб тощо) [1, с. 9].

Виходячи з судового тлумачення, громадський порядок слід розуміти як стан суспільних відносин, що виник, сформувався, змінюється та існує під впливом дії правових норм (значною мірою), моральних заasad, звичаїв, етичних правил, традицій, інших позаюридичних чинників і знаходить свій вияв (відображається) у безпечності громадського спокою, охороні здоров'я, честі та гідності людини, її прав та свобод, зокрема, права на відпочинок, усталених правил співжиття, комунікації (спілкування), у поведінці в побуті, у повазі і ставленні членів спільноти один до одного, у нормальному функціонуванні органів державної влади, місцевого самоврядування, різних установ, організацій, громадських об'єднань, інших

інституцій, які займаються корисною суспільною діяльністю [12]. Таке визначення громадського порядку як об'єкта кримінального правопорушення є найбільш деталізованим, але все ж таким, що не встановлює меж дії кримінально-правової норми, передбаченої ч. 1 ст. 296 КК України. За великим рахунком об'єкт досліджуваного кримінального правопорушення встановлюється через ознаки об'єктивної сторони хуліганства.

М.І. Хавронюк та О.О. Дудоров зазначають, що громадський порядок – це стан і результат дотримання невизначеною кількістю осіб – членів суспільства загально визначених правил і норм поведінки переважно правового, а також неправового (етичного) характеру, що забезпечують нормальні умови життєдіяльності людини, діяльність підприємств, установ і організацій [6, с. 703]. Таке визначення громадського порядку, з наукової точки зору, є найбільш універсальним. Однак, маємо сформулювати таке питання – яке кримінальне правопорушення не порушує такий порядок? Переконані, що кожне суспільно небезпечне діяння, склад якого передбачений КК України є таким, що порушує зазначений порядок.

Наприклад, побиття, вчинене на ґрунті особистих неприязних відношень з очевидним для винного порушенням громадського порядку, згідно з постановою Пленуму Верховного Суду України від 22 грудня 2006 р. № 10 «Про судову практику у справах про хуліганство» повинне кваліфікуватися як хуліганство, тобто основним безпосереднім об'єктом тут буде вважатися громадський порядок, а додатковими – здоров'я людини, її честь і гідність [18]. Верховний Суд у своїй Постанові від 3 липня 2019 р. деталізував зазначене положення і зазначив, що «дії, які супроводжувалися погрозами вбивства, завданням побоїв, заподіянням тілесних ушкоджень, обумовлені особистими неприязними стосунками, підлягають кваліфікації за статтями КК, що передбачають відповідальність за злочини проти особи. Як хуліганство зазначені дії кваліфікують лише в тих випадках, коли вони були поєднані з очевидним для винного грубим порушенням громадського порядку з мотивів явної

неповаги до суспільства та супроводжувались особливо зухвалістю чи винятковим цинізмом» [16]. Знову ж таки, у постановках вищих судових органів відмічається, що відмежування об'єктів посягання під час хуліганства здійснюється через ознаки об'єктивної та суб'єктивної сторони кримінального правопорушення.

Тому слід зазначити, що основним безпосереднім об'єктом хуліганства є громадський порядок, додатковим безпосереднім об'єктом можуть виступати різні за своєю суттю суспільні відносини, які, у тому числі, можуть бути об'єктом кримінально-правової охорони. Під громадським порядком слід розуміти «суспільні відносини, що сформовані внаслідок дії правових норм, а також моральних-етичних засад, звичаїв, традицій та інших позаюридичних чинників і полягає в дотриманні ustalених правил співжиття» [16]. Однак, зважаючи на «зміщення акцентів» кримінально-правової охорони під час вчинення хуліганства, кримінальна відповідальність може наступати за різні види кримінальних правопорушень, що залежить від об'єктивної та суб'єктивної сторони кримінального правопорушення.

Необхідно відмітити, що поза суспільними відносинами, поза сферою людської діяльності, поза межами відкритості та доступності для оточення сприйняття хуліганських дій, особу неможливо притягнути до кримінальної відповідальності за вчинення діянь, передбачених ст. 296 КК України. Склад хуліганства хоча конструктивно не передбачає потерпілого, але він завжди є під час вчинення хуліганських дій. Слід відмітити, що у правозастосовній діяльності доволі розповсюдженими є випадки відмежування кримінальних правопорушень з ознаками хуліганських дій у разі наявності потерпілого.

Наприклад, вироком Попільнянського районного суду Житомирської області від 29 січня 2018 року ОСОБА_1 засуджено за ч. 1 ст. 263, ч. 1 ст. 263¹, ч. 4 ст. 296 КК України. Стягнуто з ОСОБА_1 на користь потерпілого ОСОБА_2 10 000 грн на відшкодування моральної шкоди. Як установив суд, ОСОБА_1 улітку 2006 року незаконно придбав на Лук'янівському ринку у м. Києві гладко-

ствольну вогнепальну зброю - мисливську рушницю моделі ІЖ-К, яку без передбаченого законом дозволу носив і зберігав за місцем свого проживання на АДРЕСА_1. Влітку 2014 року засуджений незаконно переробив цю зброю на одноствольний обріз та зберігав його у цьому ж місці до виявлення й вилучення працівниками поліції 30 липня 2016 року.

Окрім наведеного, 29 липня 2016 року приблизно о 23 год 10 хв ОСОБА_1, будучи у стані алкогольного сп'яніння, під час конфлікту з неповнолітнім ОСОБА_2, вчинив щодо нього хуліганські дії з застосуванням вогнепальної зброї. Зокрема, засуджений у людному місці, умисно грубо порушуючи громадський порядок з мотивів явної неповаги до суспільства з особливою зухвалістю, незважаючи на присутність поряд жителів села, здійснив постріл із зазначеного вище обрізу і заподіяв ОСОБА_2 легкого тілесного ушкодження у виді вогнепального поранення, яке спричинило короткочасний розлад здоров'я. Апеляційний суд ухвалою від 18 липня 2018 року вирок суду першої інстанції залишив без зміни.

Як зазначалось у постанові Верховного Суду існує виняткова правова проблема, розв'язання якої необхідне для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики. Вона полягає у тому, що вирішення порушених у касаційній скарзі питань потребує розмежування складів злочинів, передбачених статтею 296 КК, що належить до злочинів публічного обвинувачення, та статтею 125 цього Кодексу, провадження щодо якого здійснюється за процедурою приватного обвинувачення, тобто може бути розпочато лише за заявою потерпілого. У цій справі потерпілий ОСОБА_2 заяви про вчинення ОСОБА_1 злочину, передбаченого статтею 125 КК, не подавав, однак під час досудового розслідування і впродовж усього судового розгляду послідовно наполягав на необхідності притягнення засудженого до кримінальної відповідальності за частиною четвертою статті 296 КК, за якою його дії кваліфіковано стороною обвинувачення.

За результатами розгляду Верховним судом цієї справи, касаційну скаргу захисника

в інтересах засудженого ОСОБА_1 було задоволено частково. Вирок Попільнянського районного суду Житомирської області від 29 січня 2018 року та ухвалу Апеляційного суду Житомирської області від 18 липня 2018 року щодо ОСОБА_1 змінити. Зокрема, було перекваліфіковано дії ОСОБА_1 з частини 4 ст. 296 КК України на ч. 2 ст. 125 КК України [16].

Згідно із ст. 477 КПК хуліганство без обтяжливих обставин (ч. 1 ст. 296 КК), якщо воно вчинене чоловіком (дружиною) потерпілого, є «злочином приватного обвинувачення», тобто кримінальне провадження щодо такого хуліганства не може бути порушене без спеціальної заяви потерпілого. Як правило, йдеться про так звані випадки «сімейного насильства» (з *грудня 2017 р. ст. 126¹ КК України – Д.Д.*) [6, с. 704].

Ще один подібний випадок. За вирокм Надвірнянського райсуду від 8.10.2018, залишеним без змін ухвалою ІФАС від 15.01.2019, Особу 1 визнано винуватим і засуджено за ч.4 ст.296 КК до покарання із застосуванням ст.69 КК у вигляді обмеження волі на 1 рік. Як установив місцевий суд, 17.07.2017, приблизно о 18:00, на території парку ім. І.Франка в м.Надвірній Особа 1, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, під час словесного конфлікту з Особою 2, грубо порушуючи громадський порядок і виражаючи явну неповагу до суспільства, нехтуючи загальноприйнятими нормами моралі та поведінки, діючи з особливою зухвалістю, безпричинно перекинув останнього через дерев'яну огорожу та завдав йому кількох ударів руками по обличчю й тулубу та задалегідь заготовленим розкладним ножем у ліве плече, спричинивши потерпілому легкі тілесні ушкодження з короткочасним розладом здоров'я. У касаційній скарзі засуджений Особа 1, посиляючись на невідповідність висновків суду фактичним обставинам справи та неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність, просить судові рішення щодо нього змінити: перекваліфікувати його дії з ч.4 ст.296 на ч.2 ст.125 КК і закрити кримінальне провадження на підставі ст.46 КК у зв'язку з примиренням із потерпілим. На думку засудженого, місцевий

суд неправильно кваліфікував його дії за ч.4 ст.296 КК, оскільки висновок суду у вирокі про наявність у його діях хуліганського мотиву не підтверджений дослідженими в суді доказами. Засуджений звертає увагу на те, що застосування ним фізичного насильства до потерпілого було зумовлене особистою неприязню до потерпілого, яка виникла на ґрунті словесного конфлікту з ним [17].

Безумовно, «підтримання громадського порядку є одним із важливих чинників захисту честі, гідності, здоров'я, безпеки громадян, їх спокійного відпочинку та безперешкодної праці, втілення інших природних, соціальних і культурних прав членів людської спільноти» [16]. Підтримання громадського порядку є гарантією захисту інших суспільних відносин, запобіжником вчинення більш тяжких кримінальних правопорушень. Однак, змістовна невизначеність поняття громадського порядку, відсутність офіційно визнаних правил розмежування хуліганства від суміжних злочинів, що вчиняються з ознаками хуліганських дій, змушують нас ставити під сумнів доцільність передбачення кримінальної відповідальності за хуліганство на рівні окремої статті КК України (ст. 296).

Тим більше, у проєкті КК України також не визначається хуліганство як окремий склад злочину. У ньому лише передбачено визначення хуліганського мотиву й те, що ознаками складу злочину, які підвищують тяжкість умисного злочину на один ступінь, порівняно з базовим ступенем тяжкості злочину, є вчинення злочину з хуліганських мотивів [10].

Література

1. Артюхова В. В. Хуліганство: кримінально-правове та кримінологічне пізнання. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінальновиконавче право. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України, Київ, 2021. 22 с.

2. Артюхова В.В. Про кримінально-правове поняття «громадський порядок».

Кримінально-правові та кримінологічні засоби протидії злочинам проти громадської безпеки та публічного порядку: зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. до 25-річчя ХНУВС (18 квіт. 2019 р., м. Харків) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2019. С. 28-30.

3. Борисов В.І. Лекція за темою: «Кримінальна відповідальність за хуліганство (стаття 296 КК України)». *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2020. № 1. С. 351-371.

4. Борисов В.І., Тацій В.Я., Тютюгін В.І. та ін. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Х.: Право, 2015. 528 с.

5. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина. Вид. 6-те, перероб. та допов. Київ: Алерта, 2020. 360 с.

6. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право: Навчальний посібник / За заг. ред. М.І. Хавронюка. К.: Ваіте, 2014. 944 с.

7. Івахненко О.А. Хуліганські діяння: загальне поняття та об'єкти злочинів. *Часопис Київського університету права*. 2015. №1. С. 261-265., С. 264.

8. Кримінальне право (Особлива частина): підручник. за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського [2-ге вид.]. К.: ВД «Дакор», 2013. 786 с.

9. Кримінальне право України. Особлива частина: Підручник. Ю.В. Александров, О.О. Дудоров, В.А. Клименко та ін. Вид. 2-ге, переробл. та допов. За ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. К Атіка, 2008. 712 с.

10. Кримінальний кодекс України (проєкт) <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2021/03/30/kontrolnyj-proekt-kk-29-03-2021-1.pdf>.

11. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Т.2. Особлива частина. Х.: Право, 2013. 1040 с.

12. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30.01.2013 № 223-192/0/4-13 «Про практику застосування судами при розгляді справ окремих норм матеріального права щодо кваліфікації хуліганства».

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0192740-13#Text>

13. Налуцишин В.В. Визначення ознак об'єктивної сторони хуліганства. *Право і суспільство*. 2013. №6-2. С. 302-306.

14. Налуцишин В.В. Кримінальна відповідальність за хуліганство (ст. 296 КК України). – Х.: Харків юридичний, 2009. 252 с.

15. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України (2-е вид., перероб. та доп.) / за заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. – К.: Дакор, 2008. – 1428 с. – С. 999–1000

16. Постанова Верховного Суду від 3 липня 2019 р. № 288/1158/16-к; № 13-28кц193 <https://ips.ligazakon.net/document/view/c009102?an=50>

17. Постанова Верховного Суду від 8 жовтня 2019 року №348/2090/17. https://zib.com.ua/ua/140387-vs_roz'yasniv_yaki_dii_vidnosyatsya_do_huliganstva.html.

18. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22 грудня 2006 р. № 10 «Про судову практику у справах про хуліганство». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va010700-06#Text>.

19. Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів. Закон України від 08.07.2011 № 3673-VI. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 9. Ст. 64. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3673-17#Text>

20. Словник основних кримінально-правових термінів / авт.-укл. І.О. Кисельов, В.В. Шаблистий, В.О. Лисенко, О.В. Чорна, Л.Г. Якименко. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 388 с.

Demchyshyn Dmytro (Donetsk Law Institute, MIA of Ukraine, Mariupol)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4172-1272>

THE MAIN IMMEDIATE OBJECT OF HOOLIGANISM AND PROSPECTS FOR FURTHER DEVELOPMENT OF CRIMINAL LIABILITY LEGISLATION

The author of the article indicates that in the theory of criminal law and law enforcement practice, the corpus delicti under Art. 296 of the Criminal Code of Ukraine is recognized as one of the most difficult. This is due to the existence in the structure of the composition of evaluative concepts that determine the discretionary powers of the relevant state bodies of criminal justice. The history of criminal law-making in modern Ukraine has known facts of dictatorial abuse of this offense, the introduction of superfluous signs into its construction, in fact, it limited the rights and freedoms of citizens.

It is noted that under Part 1 of Art. 296 of the Criminal Code of Ukraine, the main direct object of a criminal offense should be considered public order. An additional direct object appears in the case when there is an intensification of hooligan actions due to the introduction of signs of a qualified criminal offense or without acquiring such, but with a focus on other objects of criminal law protection (human health, property, normal activities of state bodies, institutions, etc. organizations, etc.).

It should be noted that for public relations, outside the sphere of human activity, outside the openness and accessibility of the perception of hooligan actions to others, a person cannot be prosecuted for committing acts under Art. 296 of the Criminal Code of Ukraine. The composition of hooliganism, although constructively does not provide for the victim, but it is always during the commission of hooliganism.

The meaningful ambiguity of the concept of public order, the absence of officially recognized rules for distinguishing hooliganism from related crimes committed with signs of hooliganism make us question the predictions of criminal liability for hooliganism at the level of a separate article of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: *hooliganism, object of a criminal offense, value concept, public order, tranquility.*